

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

DOI: 10.52122/nisantasisbd.1563188

İKTİSADİ POLİTİKALARIN ETİK VE SİYASET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ALPAGO

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF
e-posta: hasan.alpago@nisantasi.edu.tr
ORCID 0000-0001-7695-2794

ÖZ

Bir ülkenin, bölgenin veya toplumun ekonomik açıdan müreffeh bir seviye ulaşabilmesi ve küresel açıdan dış dünya ile entegre olabilmesi için etkin, rekabetçi ve sürdürülebilir bir makro ekonomik politikaya sahip olması ve bunu iktisadi gerekliliklere göre uygulamasına bağlıdır. Bu çerçevede bakıldığında klasik iktisat öğretisinde ekonomi politikaları pozitif ve normatif olarak sınıflandırılır. Pozitif ekonomi kâr, zarar, maliyet, gelir, gider gibi girdi ve çıktı hesabına dayalı salt ekonomik saiklere göre izlenen iktisat politikalarını temel alırken, buna karşılık normatif ekonomi bakış açısı etik, inanç, sosyokültürel değerlerin iktisadi karar alma süreçlerindeki davranışsal etkisini ele alır. Ayrıca ekonomik kararlar gerçekçilik ve isabetlilik derecelerine göre uygulanabilirlik kazanmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında iktisat politikaları nihai olarak kıt kaynakların sonsuz ihtiyaçlar karşısında mevcut veriler ışığında doğru ve etkili bir şekilde değerlendirmesini esas alır. İktisat politikaları aynı zamanda karar vericilerin izledikleri yol ve yöntemde etik ve siyasi sonuçlarını da dikkate almasını gerektirmektedir. Nitekim iktisat tarihi boyunca iktisat teorileri kıt kaynak yönetiminde etkin bir role sahip politik süreçlerde ileri sürdükleri teorilerle yön vermeye çalışmıştır. Smith, Marx, Keynes ve bunların ekseninde yer alan sosyal bilimciler bu açıdan yaptıkları çalışmalarda doğrudan politik karar vericilere bir ülke, toplum veya şirketin ekonomik kaynak yaratma ve yönetmede nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini çeşitli çalışmalarla formüle etmişlerdir. Bu çerçevede Smith liberal bir politikayı önerirken, Marx devletin işçi sınıfı eliyle kontrol ettiği merkezi bir iktisadi sistemi savunmuştur. Keynes ise devletin bir regülatör rolüne sahip olmasını önermiştir. İşte bu çalışma iktisat politikalarının siyaset ve yönetim üzerindeki etkilerini ekonomik ve ahlaki değerlere göre analiz etmektedir. Bu araştırma için Etik Kurul Onayına gerek yoktur.

Anahtar Kelimeler: Para, Etik, Gelir Dağılımı, Adam Smith, Karl Marx - **Jel Kodları:** A12, A13, A14

THE IMPACT OF ECONOMIC POLICIES ON ETHICS AND POLITICS

ABSTRACT

For a country, region or society to reach a prosperous level economically and to integrate with the outside world globally, it depends on having an effective, competitive and sustainable macroeconomic policy and using it correctly. When viewed within this framework, economic policies are classified as positive and normative in classical economics. While positive economics is based on economic policies that are followed according to purely economic motives based on input and output calculations such as profit, loss, cost, income, and expense, the normative economics perspective addresses the impact of ethics, beliefs, and sociocultural values on economic decision-making processes. In addition, economic decisions gain applicability according to their levels of realism and accuracy. When viewed within this framework, economic policies are ultimately based on the accurate and effective evaluation of scarce resources against endless needs in the light of available data. Economic policies also require decision-makers to consider the ethical and political consequences of the decisions they make. Indeed, throughout the history of economics, economic theories have tried to guide political processes that play an active role in scarce resource management with the theories they put forward. Smith, Marx, Keynes, and social scientists who follow them have formulated in various studies how a country, society, or company should follow in creating and managing economic resources. In this context, while Smith proposed a liberal policy, Marx defended a centralized economic system controlled by the working class. This study analyzes the effects of economic policies on politics and administration according to economic and moral values.

Keywords: Money, Ethics, Income Distribution, Adam Smith, Karl Marx- **Jel Codes:** A12, A13, A14

Geliş Tarihi/Received: 07.10.2024

Kabul Tarihi/Accepted: 12.12.2024

Yayın Tarihi/Printed Date: 30.06.2024

Kaynak Gösterme: Alpago, H., (2024). "İktisadi Politikaların Etik Ve Siyaset Üzerindeki". *İstanbul Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (Özel Sayı) 346-361.

GİRİŞ

Makroekonomik bir bakış açısıyla bakıldığında bir ülkenin, toplumun, kurumun, ailenin veya hane halkının refahını hedefleyen herhangi bir ekonomik yönetimi yaklaşımı sadece salt kâr, zarar, maliyet ve buna endeksli aktivitelerden ibaret değildir. Her şeyden önce sosyal bir varlık olarak insanların meydana getirdiği toplulukların, firmaların ve hane halkının ekonomik davranışlarını multidisipliner bir bakış açısıyla doğru bir şekilde analiz edilmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu minvaldeki bir yaklaşım ekonomik büyüme beklentileri, ödeme sistemleri, resesyon ve konjonktürel dalgalanma dönemleri adaptif beklentiler çerçevesinde sürdürülebilir bir etkinlik ölçüsünde yönetebilir.

İktisadi düşünce tarihi açısından konu mercek altına alındığında iktisat politikaların etik ve siyaset üzerinde ağırlığı olduğu gibi siyaset ve etik de iktisat politikaları üzerinde etkilidir. Bu karşılıklı etkileşim sosyoekonomik yaşamın ve döngüsel ekonomik sürecin bir gereğidir. Özellikle Karl Marx ve Adam Smith'in analitik temeller üzerinde kurdukları iktisat teorileri hem ekonomi bakış açıları hem de siyasi düşüncelerde yapısal olarak değişim ve dönüşüm yaşatmıştır. Bu iki sosyal teorisyenin görüşleri batı ve doğu, liberal ve sosyal, kapitalisti ve sosyalist, serbest piyasa ve merkezi yönetim güdümlü piyasa gibi kavramları iktisat teorisine kazandırmışlardır. Bu aynı zamanda sosyoekonomik yaşamda radikal ve köklü değişimlere öncülük ettikleri anlamına da gelmektedir. Nitekim Adam Smith ekonomi politiğin ve Karl Marx'ın da sosyalizmin kurucusu olarak anılması düşüncelerinin yarattığı değişim ve dönüşüm sürecinin bir sonucudur.

Öte yandan ekonominin temel ögesi olan para öncelikle piyasalarda mal ve hizmet sirkülasyonunun kesintisiz ve kolay bir şekilde devamlılığını sağlamak açısından önemli bir role sahiptir. Ancak paranın fonksiyonlarını ve etkilerini yönlendiren ekonomik saiklerin temel düzenleyicisi politika araçlarıdır. Bu bağlamda bir ekonomide faiz oranları, maaşlar, ücretler, vergiler, kamu harcamaları ve hatta özel sektör ve hane halkı harcamalarını düzenleyen ve yönlendiren politik karar mekanizmasıdır. Bu bağlamda paranın ekonomik sisteme dahil olmasından ve bir değer ölçüsü olarak kabul edilmesinden beri iktisat politikaları doğrudan siyasi gücün kontroлінde olmaya başlamıştır.

Bu çerçevede paranın üzerindeki işaretler doğrudan politik gücü sembolize etmektedir. Nitekim BTC ve XPR gibi beynelmilel kripto paralar hariç genellikle paraların üzerinde siyasi gücü temsil eden kişilerin portreleri veya diğer yerel güç sembolleri ağırlıkta yer almaktadır. Hatta ülkeler şimdi kendi kripto paralarını çıkarmaya çakışırken bu sembolleri ve hakimiyet işaretlerini burada da devam etme eğilimi göstermektedir. Bu da ekonominin ve siyasetin birbirlerini nasıl tamamladığını göstermek açısından önemlidir. Bu bağlamda paranın şekillenmesi, basılması ve değerlendirilmesinde olduğu gibi diğer ekonomik karar süreçlerinde de politik saikler uygulanacak ekonomi politikalarını büyük oranda yönetmekte ve yönlendirmektedir. Ancak bu konu farklı politik görüşlere göre şekillenmektedir. Bu süreç liberal ve sosyalist teorilere göre farklı kavramlar ve teoriler çerçevesinde ele alınır. Bu çalışmada bu konu özellikle Smith, Keynes ve Marx'ın ekonomik teorileri çerçevesinde güncel ve yapısal bir bilimsel sistematikle ve özgün, yapıcı ve yeni bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

1. İdeolojik Ve İnanç Sistemlerinin Ahlaki Ve Ekonomik Boyutu

Neoklasik ekonomik bakış açılarının hâkim olduğu günümüz dünyasında kaynakların dağıtımında a la carte yöntemi de facto bir uygulama haline gelmiştir. Buna göre hane halkına sayısız seçenekler sunulmakla beraber, ancak sahip olduğu sınırlı gelir seviyesine göre davranmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca geçmişten günümüze doğada kıt olan ekonomik kaynaklar ülkelerin gücüne göre kontrol edilmektedir. Bu gücün seviyesi ise doğal kaynaklara sahip olma, mal ve hizmetlerin inovatif, sürdürülebilir, smart/akıllı üretim yöntemlerine imal edilmesine ve siyasi iradenin bunu iyi yönetmesine bağlıdır. Aksi takdirde ekonomik kaynak yönetimi sorunlar sarmalına girecektir.

Bu durumda etkin çözümler yerine palyatif çözümler ön plana çıkaracak yaklaşımlar yapısal sorunlara yol açacaktır. Bu yaklaşımın temel sorunsalı Smith'in "homoeconomicus" bakış açısı yerine yönetimin ideolojik, ahlaki ve siyasi bakış açısına göre bir yönetim şekline başvurmasını esas almaya çalışmasıdır. Öte yandan ekonomi ve ahlak birbirlerini etkileyen ve tamamlayan

birer sosyal gerçektir. İnsan toplulukları tarih boyunca ekonomik durumlarını geliştirmek ve bunun sürdürülebilirliğini sağlamak için ahlaki bir çerçeve çizmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda ekonomik modellerini destekleyen ideolojiler, inanç sistemleri ve buna uygun modeller ve kavramsal ölçütler geliştirmişlerdir. Nitekim iktisat biliminin kurucu babası olarak bilinen Adam Smith bir ahlak profesörü olmasına rağmen ahlakın ve inanç sistemlerinin en nihayetinde ekonomik kaygılara göre şekillendiğini görünce iktisat konularına yoğunlaşmıştır. Smith bu çerçevede yazdığı "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde toplumsal gelişmeleri ekonomik nedenlere bağlamış ve iyi bir ekonomik sistemin ve bunun işleyişinin nasıl olması gerektiğini kavramsal ve modelleme açısından bilimsel bir sistematikte değerlendirmiştir.

Smith'in iktisadi teorileri esas itibarıyla Fransız devriminin sürdürülebilir bir toplumsal barış için ahlaki, insani ve sosyal değerleri ön plana çıkararak "Liberté, Égalité, Fraternité" sloganına dayanmaktadır. Nitekim Smith fikirlerini geliştirmek için uzun süre Paris'te araştırmalar yapmış ve François Quesnay'ın "Tableau économique" yaklaşımını önemli bir referans olarak ele almıştır (Acemoglu & Robinson, 2013).

Bu bağlamda iktisatçılar konunun kavramlaştırılması açısından ekonomik bakış açılarını pozitif ve normatif olmak üzere iki ana başlık altında incelemektedir. Pozitif ekonomi, sistemlerin davranışını ve işleyişini yargılamadan anlamayı amaçlayan bir ekonomi yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir ve iktisadi açıdan neyin var olduğunu ve nasıl çalıştığını açıklamaya hedefler. Buna karşılık normatif iktisat ise ekonomik davranışın sonuçlarını analiz eden, bunları iyi ya da kötü olarak değerlendiren ve gerekiyorsa eylem planlarını belirleyen bir iktisat yaklaşımı olarak ön plana çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle normatif ekonomi, ekonomik kalkınmaya, yatırım projelerine ve senaryolara yönelik normatif veya ideolojik olarak buyurucu yargıları yansıtan bir ekonomi perspektifidir (Alpago, 2022).

İktisat tarihine katkı sunanları ele alırken Smith'ten sonra en çok John M. Keynes ve ekolü ön plana çıkmaktadır. Öyle ki Keynes şimdi ekonomi teorileri açısından kendi adını taşıyan bir ekole sahiptir. Keynesçilik olarak bilinen bu ekolün temel öğretilerine göre devletin piyasa ekonomisinde konjonktürel dalgalanmalar esnasında istikrarı sağlamak açısından karşı müdahalede bulunması kaçınılmaz bir sorumluluktur. Bunun ekonomik gerekçelerinin yanı sıra ahlaki ve toplumsal gerekçeleri de bulunmaktadır. Şayet devlet müdahalesi gecikirse piyasada ekonomik denge bozulur ve bunun ekonomik sonuçlarının yanı sıra sosyal çöküntüye yol açan kimi etkileri de görülecektir. Devletin burada temel hedefi piyasayı sosyalist modellerde olduğu gibi kontrol altına almak yerine ekonomiyi tekrar işlenebilir bir istikrara kavuşturmadır. Bu bağlamda Keynes bir yandan Smith'in "görünmez el" teorisini kabul etmekte öte yandan Marks'ın kamu yararı için devletin ekonomideki gücünü sosyal adalet ve sistemin sürdürülebilirliği için zorunluluk olarak görmektedir. Keynesyen müdahaleci ekonomi teorisinin temel argümanına göre eğer ekonomi zayıflarsa, hükümet kamu harcamaları yoluyla kısa vadeli yapay talep yaratmalıdır. Böylece ekonomiyi istikrara kavuşturur ve ekonominin geliştiği dönemlerde daha yüksek vergi gelirleri yoluyla kendini amorti eder.

John Maynard Keynes Keynes'in "Uzun vadede hepimiz ölüyoruz." ve "Spiritus animalis" yaklaşımları esas itibarıyla Smith'in liberal teorilerinin temelini oluşturan "Görünmez el" ve "laissez faire laissez passer" kavramlarına dayandığı şartlar ve gereklere göre şekillendiğini ekonomik dengenin bu doğrultuda kurulduğu görüşler örtüşmektedir. Yani salt pozitif ekonomik teoremlere göre bir ekonomik durum değerlendirmesinin yapılması yeri normatif ekonomik yaklaşımın da bağlayıcı ve tamamlayıcı rolünün hesaba katılması büyük bir önem arz etmektedir. Gerçekten de her ülkenin, her bölgenin ve her dönemin ekonomik denge noktası içinde bulunan sosyoekonomik şartlara göre farklılık göstermektedir. Örneğin metropollerde yaşayan bireylerin ekonomik hedefleri ve öncelikleri daha yüksek bir seviye gerektirirken kırsal kesimde yaşayan bireylerin ekonomik beklentileri daha çok doğanın şartlarına göre şekillenmektedir. Aynı zamanda gelişmiş ülkelerde tüketim ve gelir beklentisi ve seviyesi oldukça yüksektir. Bunun en büyük nedeni eğitim düzeyi, reklamlar, moda, toplumsal baskı ve maruz kalınan tüketimi teşvik eden diğer etmenler bireylerin gelir ve tüketim dengelerini farklı kılmaktadır (Bayar, 2022).

Öte yandan herhangi bir kamu veya toplumsal düzen kurabilmek için bir ideoloji, inanç sisteminin yanı sıra bunları sürdürülebilir bir duruma getirecek bir ekonomik sistemin

şekillenmesi önem arz etmektedir. Nitekim bazı inanç sistemlerindeki haram, helal, koşer vb. kriterlerin inançsal boyutunun yanı sıra ekonomik bir özgün sistem kurulmasına da dayanmaktadır. Nitekim bir ulus inşa etmek veya bir inanç ve ideolojik sistem kurabilmek için her şeyden önce bunu destekleyen bir ekonomik modelin, anlayışın ve sistemin vücut bulması gerekmektedir. Nitekim uzun süren merkantalist yaklaşımından sonra önem kazanan liberal ekonomi anlayışı sanayi devrimiyle önem kazandı ve bunun kavramsal, teorik ve bilimsel çerçevesi Smith tarafından şekillendirildi.

Daha sonraları Karl Marks ve Friedrich Engels gibi sosyal bilimciler sosyalist bir yönetimin ekonomik temellerini kurmak için proletarya eksenli bir ekonomik model geliştirmeye çalıştılar. Nitekim SSCB'nin ekonomik politikaları bu modele dayandırılmıştır. Ancak bu modelin sürdürülebilirlik açısından fonksiyonel olmaması sonucu SSCB dağılmıştır. Görüldüğü gibi bir sistemin veya ideolojinin devam edebilmesi için her şeyden önce dünya ekonomisiyle entegre olabilen, uygulanabilir ve sürdürülebilir bir ekonomik modele sahip olması gerekmektedir. Esas itibarıyla Smith'in kavramsallaştırdığı liberal ekonomik sistem de özellikle 1929 Buhranı ve sonraları zaman zaman nükseden konjonktürel dalgamalar sonucu nerdeyse Marks'ın ekonomik politikalarıyla aynı çıkmaza girmiştir. Ancak Keynes'in regülasyona dayalı devlet müdahalesini esas alan ekonomik politikası bu sorunu çözmüş ve liberal ekonomik sistem bu sayede hâkimiyetini küresel bazda sürdürmeye devam etmektedir.

Tablo1: Ülkelerin Yönetim Şekilleri, Nüfus Oranları ve GSMH İlişkisi

Ülke	Yönetim Şekli	Nüfus ve Kadın /Erkek	GSMH	Kişi başına GSYH)
Almanya	AB normlarında demokratik Cumhuriyet	84 milyon (43 milyon kadın, 41 milyon erkek)	5.23 Trilyon dolar	61,900 dolar
Güney Kore	ABD normlarında demokratik Cumhuriyet	52 Milyon (26 Milyon Erkek, 26 Milyon Kadın)	2,615 Trilyon dolar	50,600 dolar
Kuzey Kore	Kim Jong-un liderliği normlarında sosyalist cumhuriyet	26 milyon (12 Milyon Erkek, 14 Milyon Kadın)	40 Milyar dolar	1,700 dolar
Afganistan	Taliban normlarında İslami Cumhuriyet	40 Milyon (19 Milyon Erkek, 21 Milyon Kadın)	80 Milyar dolar	2,000 dolar

Kaynak: EUROSTAT, TÜİK, 2024

İşsizlik, enflasyon, gibi makro ekonomik indikatörler kısa ve orta vadede konjonktüre bağlı olarak değişebilir. Ancak ülkenin yönetim şekli, nüfusu, kadınların toplumdaki rolü ve etkileri, kişi başına düşen millî gelir gibi verilerin değişimi ve dönüşümü ancak uzun vadede mümkün olabilmektedir. Bu açıdan gerek pozitif gerekse normatif ekonomik bakış açıları çerçevesinden konu ele alındığı zaman tablodaki indikatörlere göre bir değerlendirme yapmak bilimsel açıdan daha objektif ve gerçekçi olacaktır. Tabloda karşılaştırılan dört ülkenin makro verileri değerlendirildiğinde ülkenin yönetim şeklinin nüfusun çalışma oranı ve ekonomiye katılımı açısından temel belirleyici etken olduğu görülmektedir. Nitekim Afganistan'da nüfusun yarısından fazlası kadın olduğu halde kadınların çalışma yaşamına doğrudan aktif bir şekilde

katılımı düşük olduğunda ekonomide üretim olanakları altında bir potansiyel kullanımı söz konusu olmaktadır.

Makro ekonomik açıdan konu değerlendirildiğinden israf ve kötü yönetim, bir ülkenin potansiyelinin altında faaliyet göstermesine yol açabilir. Başka bir anlatımla verimsizlik, bireysel özel firmaların kötü yönetiminden değil, ekonominin kötü yönetiminden kaynaklanabilir. Bu kötü yönetim iç ve dış etkenlere bağlı olarak olumlu veya olumsuz yönde değişiklik gösterebilir. Kıt kaynakların optimal dağılımı iktisat teorisi kavramları çerçevesinde ele alındığı zaman hane halkı, şirketler veya devlet gibi ekonomik ajanların davranışsal özellikleri ve nedenlerinin ekonomik durum, büyüme, milli gelir, istihdam, yoksulluk ve sürdürülebilirlik gibi sonuçlar üzerindeki etkenlerin salt ekonomik nedenlerden kaynaklanmadığını tam tersine konunun bir de ahlaki, etik, ideolojik ve güç denge arayışlarının ekseninde cereyan ettiği açık bir gerçek olarak ön plana çıkmaktadır (Alpago ve Çetin, 2024).

2. Ekonomi Ve Siyasi Hedeflerin Karşılıklı Bağımlılığı Çin Örneği

Makroekonomik bir çerçeveye konu ele alındığı zaman tüm sistemlerde olduğu gibi siyaset ve ekonomik politika uygulamalarının da büyük ölçüde birbirine doğrudan veya dolaylı olarak ilintili olduğu gerçeği anlaşılmaktadır. Gerçekten de her ne kadar teoride ikisi arasında bazı keskin kavramsal ve yönetsel farklılıklar olsa da pratikte her ikisi de birbirinin tamamlayıcısı durumundadır. Bu, demokrasiler ve otokrasilerin yanı sıra planlı ve piyasa ekonomileri için de farklı şekillerde geçerlidir. Buna ABD ve Çin'de uygulamalar örnek olarak gösterilebilir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde devlet kontrolünde serbest piyasa koşullarının geçerli olduğu karma bir ekonomi politikası izlenirken, ABD'de serbest piyasa ekonomisi koşullarında Fed piyasayı API ve benzeri mali araçlarla regüle etmekte ve yönlendirmektedir (Çoban vd. 2022).

Makroekonomik denge arayışları çerçevesinde kamu gücü sadece siyasi kararları değil aynı zamanda ekonomik kararların şekillenmesinde temel etken olarak ön plana çıkmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında uzun vadede, verimli bir ekonomi olmadan siyasetin başarılı olması mümkün değildir. Şirketler yeterli ürün ve hizmeti satamazlarsa nüfus yeterli gelir elde edemeyecektir. Devlet, giderlerini finanse ettiği, toplumsal dengeyi oluşturduğu ve kamusal görevleri yerine getirdiği bu katma değerden mali kaynaklarını elde etmek için vergi alarak geldi elde eder (Jespersen, 2009). Şayet vergi mükellefi olanların ekonomik durumu yetersiz olursa devlet yeterli vergi toplamayacağı için ulusal ve uluslararası alanda siyasi politikalarında başarısız olabileme riski ile karşı karşıya kalabilir.

Nitekim kamunun en temel fonksiyonu olan eğitim, sağlık, ulaşım, güvenlik ve sosyal devlet sorumlulukları için her şeyden önce sürdürülebilir ve istikrarlı bir ekonomi altyapısının varlığına, vergi oranlarının veya sübvansiyonların ne kadar doğru belirlendiğine bağlıdır. Bu şekilde devlet sadece krizleri hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda yapısal değişimi de teşvik edebilir (Yay, 2010). Ayrıca yasama organı, piyasa ekonomisini sosyal ve giderek daha ekolojik hale getirmek için endüstrileri düzenler ve denetler. Uluslararası düzeyde politika yapımcılar diplomatik ilişkiler yoluyla ihracat ve ithalatın oranlarını da doğrudan etkileyebilmektedir (Ayran Cihan ve Sandalcılar, 2021).

Öte yandan klasik liberalizm, ekonomik ve politik özgürlüğün bir arada olduğuna ve bundan en çok halkın yararlandığına inanır. Bu görüşe göre temsili demokrasi ve serbest piyasa ekonomisi son derece başarılı bir ikiz çiftidir. Buna göre esnek fiyatlar aracılığıyla koordine edilen serbest arz ve talep oyununda, bağımsız şirketler mümkün olan maksimum gayri safi yurtiçi hasılayı sağlar. Devlet, serbest rekabete uyumu sağlayan kural koyucu olarak hareket etmektedir. Bu laissez-faire politikası olarak adlandırılmaktadır (Buchanan, 2008).

Bir yandan liberal ve sosyal temel düzen ilkeleri, batı demokrasilerinde 1945'ten sonra ekonomik açıdan daha da önem kazanmaya başladı ve siyasi güç burada önemli ölçüde etkili olmayı yolunda ilerleme kaydetti. Diğer taraftan komünizm sisteminin 1980'lerin sonundaki başarısızlığı devletin ekonomik sistemde liberal bir politika izlemesi yönünde daha da önem kazandı. Ancak neoliberalizme dayalı politikalar komünizmin eleştirdiği yoksulluk, gelir adaletsizliği ve süreklilik arz eden ekonomik krizler noktasında etkin politika geliştirmedeği

görülmektedir. Bu anlamda 2008 bankacılık krizi gibi krizler küresel ekonomiyi ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durumda devletler vergi gibi mali politika araçlarıyla piyasayı dengeleme politikaları izlemek zorunda kalarak serbest piyasa ekonomisinin işleyişinde aykırı hareket etmek zorunda kalmaktadır (Stiglitz, 1988).

Aynı zamanda 1990'lı yıllardan itibaren Çin'e özgü devlet kapitalizmi alternatif bir sistem olmaya çalışmaktadır. Ancak bu Keynes'in müdahaleci devlet politikası benzeri bir sistemdir. Öte yandan Sovyet komünizminin aksine, insan haklarını göz ardı ederek yüksek büyüme ve artan tüketim sağlama noktasında Çin farklı bir dünya pazarında önemli bir güç haline gelmiştir (Klein, 2014). Bu çerçeveden bakıldığında özellikle küresel bazda belirli bir Pazar payına sahip olabilmek için devletin üretim sektörlerine yönelik politikası çok önemli bir etken olarak ön plana çıkmaktadır. Nitekim Çin devlet destekli üretim politikası sayesinde hem dünya pazarlarına sızmak için damping fiyatlarını kullanan devlet holdinglerine hem de devlet denetimi altında modern pazarları özellikle de elektro mobilite alanındaki özel şirketler bazında önemli bir başarıya ulaşmıştır. Kısacası Çin menşeli ürünlerin dünya pazarında önemli bir yer edinmesi ülke için önemli bir ekonomik başarı olarak değerlendirilmektedir (Çiçek, 2016).

Çin'in bu ekonomik başarısına batı dünyasının piyasa ekonomileri, piyasaların artan tekelleşmesi gibi nedenlerde sayılabilir. Nitekim güçlü oligopol şirketler çeşitli mal piyasalarında orantısız derecede yüksek kâr hedefli fiyat politikaları izlemektedir. Bu politika Çin ürünleri karısında önemli oranda pazar kaybetmelerine yol açıyor. Özellikle servet dağılımı söz konusu olduğunda uçurum giderek açılıyor. AB ve ABD, rekabet kontrolünü geliştirmek ve küresel şirketlere yönelik düzenleyici yasayı değiştirmek için ilk adımları atmalarına rağmen serbest piyasa yapısından dolayı etkileri yetersiz kalıyor. Ancak gerek Çin gerekse Batı dünyası çevresel ve iklimsel maliyetleri dikkate alma konusunda yetersiz kalmaktadır. Özellikle de Çin'in devlet destekli ekonomi büyüme ve daha çok üretim politikası rekabeti olumsuz yönde etkilediği gibi sürdürülebilirlik açısından sorunlu olduğu söylenebilir. Sonuç itibarıyla siyasi karar mekanizmalarının ekonomik büyümeye verdikleri önemi rüzgâr santralleri, güneş panelleri veya enerji depolama gibi yeni pazarlar geliştirme politikasını ön plana çıkarmaları gerekmektedir. Böylece mevcut sistem, sürdürülebilir ekolojik bir sosyal piyasa ekonomisi olarak demokratik bir şekilde yeniden tasarlanabilir (Özekicioğlu, vd. 2014).

3. Adam Smith ve Karl Marx Ekonomik Görüşlerinin Politikaya Yansımaları

Tarih boyunca tüm ekonomik ve politik sistemlerin varlıkları istikrarlı bir ekonomik güce ve bu gücün sürdürülebilirliğine bağlı olarak bir değişim ve dönüşüm sürecine yaşamıştır. Bu süreç çerçevesinde yeteri ekonomik kaynağa sahip olmayan ve ekonomik katma değer yaratmayan hiçbir sistem varlığını sürdürememiştir. Bu açıdan tüm politik sistemler kendilerini kaynak yaratacak bir ekonomik sisteme gereksinim duymuşlardır. Aynı zamanda tüm ekonomik sistemler kendilerini doğru şekilde uygulayacak ve yönetecek politik sistemlere bağlı bir şekilde gelişme göstermiştir (Luxembourg, 1972). Bu bağlamdan 18. Yüzyıldan günümüze politik sistemlerin ekonomik politikalarını şekillendiren iki iktisadi görüş ağırlık kazanmaktadır. Bunlardan birincisi Adam Smtih'in "serbest piyasa ekonomisi sistemi", diğeri ise Karl Marx'ın "sosyalist ekonomik sistemidir" (Screpanti ve Zamagni, 2005)

Smith ve Marx'tan önceki görüşler ikisine de ilham vermekle beraber, ikisinin görüşleri bilimsel olarak sistematik ve uygulanabilir oldukları için temel dayanak olmuşlardır. Diğer tüm görüşler ikisinin türevleri, eleştirileri veya alana katkı sunan görüşler şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim Smith merkantilizmin hâkim olduğu bir dönemde yenilikçi düşünceler ortaya atarak bugünkü küreselleşmenin önünü açacak fikirler geliştirmiştir. Smith'e göre serbest ticaret için öncelikle küresel bazda politik koşulların oluşması gereklidir. Bu bağlamda Smith "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde temel olarak her ülkenin liberal bir ekonomi politikası izlemesi ve bunun politik erk tarafından yasal ve sosyal açıdan desteklenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu bağlamda Smith kıt kaynaklar ile sonsuz ihtiyaçlar arasındaki dengenin sürdürülebilir olması için küresel bazda uzun vadeli ekonomik ilişkilerin ahlaki, politik ve ticari değerleri dikkate alan bir anlayışı benimsemelerini vurgulamıştır. Bu bağlamda Smith özetle milletlerin serbest ticarete dayalı bir sistemle karşılıklı kazançlı çıkaracaklarını savunmuştur (Schumpeter, 1943).

Buna karşılık Karl Marx liberal ekonomik düşüncenin sermayenin gücüne dayandığını ve bundan dolayı adil ve sürdürülebilir bir sistem olamayacağını öngörmektedir. Ona göre sermaye sınıfı yani ekonomik gücü ellerinde bulduranlar küresel bazda iş birliği yaparak emek gücü gibi ekonomide en büyük katma değer yaratan güçleri sömürerek sınıfsal bir üstünlük sistemi yaratmaya dayanmaktadır. Böylece kaynak israfı yanı sıra sürekli bir kriz sarmalında olan sağlıklı politikalara yol açmaktadır (Screpanti ve Zamagni, 2005). Öte yandan Smith serbest ticaretin gelişmesi için siyasi koşullarla ve özellikle de ticaretin kendisi toplumların veya devletlerin sınırlarını aştığı için birden fazla toplumun siyasi kurumlarını zorunlu olarak iş birliğini savunmaktadır.

Smith, uzun vadede ticaretin zenginlikteki artışların kaynağı olduğuna ve buna göre şekillenmiş bir siyasi yönetim gerekliliğini savunmaktadır (Barro, 1974). Böyle bir sistem de bireylerin özgürlüğü zenginliğin en önemli koşulu olarak kabul edilir. Ayrıca serbest ticaretin makul ölçüde güvenli olması için her şeyden önce özgür bir siyasi sistemin varlığı gereklidir. Bu sistemde küresel bazda toplumların siyasi kurumları tarafından sağlanan düzen olmalıdır. Ayrıca sermaye sahipleri kendi toplumunun hükümdarları tarafından sağlanan düzende baskın rol oynamasına, mevcut siyasi toplumların sınırlarını aşan kurumların gelişmesine ve anlayışın küresel bazda hakimiyet kurmasına yol açtı. Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi kurumların böyle bir sistemin birer parçası olarak görülebilir. Ancak Smith'in söz ettiği siyasi düzen zamanla gerekçe gösterilerek sömürge rejimlerin geliştirilmesine yol açtı (Snowden ve Vane, 2005).

Esas itibarıyla Smith ile Marx kıt kaynakların sonsuz ihtiyaçlar arasında paylaşım noktasında hemfikirdir. Ancak bu kaynakların paylaşımı ve ekonomik sistemdeki sirkülasyon süreci ve kimlerin burada etkin rol alacağı ve kaynakların paylaşımının hangi esaslara göre yapılması gerektiği noktasında farklı sosyopolitik ve ekonomik öncelikleri açısından ayrılmaktadır. Smith doğal düzen (spiritus animalis) ve ilahi (holy divine) düzen esasına dayalı bir ekonomik sistemi savunmaktadır. Bu sistemde akıl sahibi insanın rasyonel olarak en iyi karar verebileceği tezi savunulmaktadır. Smith bunu "görünmez el - invisible hand) kavramı ile açıklamaktadır. Buna karşılık Marx görüşlerini Hegel'in diyalektik materyalizm felsefesine dayandırmaktadır. Buna göre iktisadi ve politik sistemler tarih boyunca sınıfsal mücadelenin bir sonucudur.

Bu süreçte egemen sınıflar ekonomik ve politik güçlerini kullanarak kaynak paylaşımını ve güç dengesini kendi lehlerine şekillendirme çaba içerisindedir. Bu açıdan bu sistemle mücadele etmek esastır. Marx özellikle "artı değer" kavramı çerçevesinde işçi sınıfının bu sistem hâkim güç olması gerektiği tezini savunmaktadır (Aydın ve Araman, 2018). Öte yandan Marksist ekonomik sistemde birinci öncelik ekonomik büyüme ve daha çok üretim değildir. Buna göre kaynakların paylaşım sorununun çözümü birinci öncelik olmalıdır. Smith'e göre ise maksimum kâr ve minimum maliyet anlayışı çerçevesinde üretim ve tüketimde sınırlama söz konusu değildir. Smith iş birliği ve uzmanlaşma daha çok üretimle sonuçlanacaktır. Bu da daha çok üretim daha çok tüketime demektir, böylece ekonomi bürüyecektir (Buchanan, 2008).

4. Smith Sonrası İktisat Teorilerinin Gelişim Süreci

Smith'in bilimsel yaklaşımı sayesinde iktisat teorisi felsefeden ve sosyolojiden bağımsız bilimsel bir öğreti olarak kabul edildi. Bu bağlamda Smith'ten ilham alarak geliştirildi. Bu açıdan yeni teoriler geliştirilerek yeni iktisat okulları veya hâkim görüşler vücut bulma yönünde gelişmeler yaşandı. Nitekim 1870'lerde marjinalizemin kurucuları Jevons, Menger ve Walras marjinalist yaklaşımla iktisat teorisine yeni bir bakış açısı geliştirerek buna itiraz eden bir örnek olarak gösterilebilir. Nitekim Kuhn bunu bilimsel bir devrim olarak nitelendirmektedir. Kuhn'a göre marjinal değer kavramı iktisat teorisinde bir paradigma değişimine yol açarak yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Ancak Kuhn'un bilimsel bir devrim olarak nitelendirdiği marjinal değer yaklaşımını Schumpeter iktisat teorisi açısından bir evrim olarak nitelendirilmektedir (Yaldır ve Üner, 2009).

Esas itibarıyla antik çağdan günümüze iktisadi olaylar bir değişim ve dönüşüm süreci yaşayarak şekillenmektedir. İktisat teorileri de doğal olarak buna göre analitik çerçeveler kazanmaktadır. Nitekim klasik ekonomi okulunun değer teorisine göre, değer arz yönünden gelir ve üretim maliyetine eşittir. Bu durumda emeği de içeren girdilerin maliyeti Smith, Ricardo ve Marx'ta

olduğu gibi sadece ücret olarak düşünülür. Buna göre bir malın değeri ona harcanan emek miktarına denk gelmektedir. Oysa marjinalistlere göre ise değer talep yönünden gelir ve tamamen bireysel faydaya ve kıtlık kavramına bağlıdır (Alpago, 2018).

Smith ve Marx arz yönlü değer teorisini bir ulusun zenginliğinin kökenini ve nedenlerini sorgulamada ve kapitalizm ile büyüme arasındaki bağlantıyı açıklamada bir ölçüt olarak ele almaktadır. Hem Smith hem de Marx, sermaye birikimini ve iş bölümünü modernitedeki zenginleşmenin kökeni olarak görmektedir (Marx, 1887). Diğer birçok klasik okul iktisatçısı gibi hem Smith hem de Marx, Fransız merkantilizminin tipik korumacı ticari sistemi tarafından teşvik edilen devlet hazinesine sürekli para eklenmesine dayanan bir zenginlik kavramının doğru bir iktisat politikası olmadığı tezini savunmaktadır (Clark, 1899). Ancak Smith ve Marx üretimde elde edilen sermaye yani kâr veya artı değerın paylaşımı konusunda tamamıyla farklı teorileri ileri sürmektedir. Smith serbest piyasada her bireyin özgür iradesiyle maksimum kâr saikiyle hareket ettiğini ve dolayısıyla sermaye yatırımcınının bu kazancı hak ettiğini savunurken, Marx buna artı değer kavramıyla karşı çıkarak işçi sınıfını sermaye sınıfıyla eşit haklara sahip görmekte ve kârın esas itibariyle emek gücünün doğal hakkı olduğunu savunmaktadır (Murray, 2000).

Esas itibariyle Smith endüstri devriminin etkisi altında olan 18. Yüzyılın koşullarına göre hareket ederken, Marx'ın 19. yüzyıl Alman İdealizminden tamamen etkilenen Hegelci bir sosyal bilimci olarak ön plana çıkmaktadır (Minsky, 1977). Smith "Milletlerin Zenginliği" adlı eserinde varlıklı olmayı daha çok üretime dayandırarak bu alanda ülkeler arasında uzmanlaşma ve iş birliğini savunmaktadır. Oysa Marx tarihi, servetin "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" üretileceği ve yeniden dağıtılacağı devrim sonrası sosyalist bir düzende son bulmaya mahkûm bir dizi maddi ekonomik yapı olarak tanımlamaktadır (Ivanova, 2012). Ayrıca Smith'in teorilerini geliştirmek be iktisat teorisinin şekillenmesi ve ekonomik kararların arka planlarının anlamada katkı sağlayan iktisatçıların başında Avusturya İktisat Okulu kurucularından Carl Menger gelmektedir. Carl Menger'in "Ekonominin İlkeleri" adlı eseri 1871'de yayınlandı. Bu eserde özellikle marjinal fayda teorisinin ilk formülasyonlarından biri olarak sınıflandırılır. Carl Menger 1860'lı yıllarda bir süre gazetecilik yaparak emtia fiyatlarındaki hareketleri takip ve analiz etmekle görevlendirildi.

Menger bu süreçte özellikle Adam Smith, David Ricardo ve John Stuart Mill gibi klasik iktisatçıların yazılarında bulunan fiyat teorisi ile piyasaların oluşumu ve değişimini sağlayan fiili güçler arasında temel bir çelişki gibi görünen şeyi fark etti. Menger'in tespitlerine göre piyasadaki fiyatlar hane halkının gelir ve gelecek beklentilerine göre sürekli bir değişim süreci içerisinde yer almaktadır (Hayek, 1939). Menger' göre Adam Smith zamanından bu yana klasik iktisatçıların iddia ettiği gibi, bir malın fiyatı üretimine harcanan emek miktarından kaynaklanmaz. Buna göre bir malın değeri veya ona biçilen fiyat, kıtlık koşulları altında bir malın yararlılık derecesi ve öneminin insan tarafından değerlendirilmesine dayanmaktadır. Ayrıca mallar ürün kategorilerine göre değerlendirilmez.

Mallar, kullanılan veya tüketilen her bir malın ayrı veya marjinal miktarları açısından değerlendirilir. En nihayetinde art arda elde edilen belirli bir malın her biriminin marjinal faydası veya önemi, kullanılan veya tüketilen her ek birim ile azalır (Sarıçoban, 2012). Smith'te olduğu gibi Marx'ın ekonomik teorileri takipçileri tarafından geliştirilmişti (Kazymova, 2014). Marksist iktisatçıların başında Karl Kautsky, Rudolf Hilferding, Rosa Luxemburg, Heinrich Cunow, Friedrich Adler, Max Adler, Otto Bauer, Karl Renner, Nikolai Bukharin gibi sosyal bilimciler gelmektedir. Marksist yazarlar Marx'ın ekonomik ve sosyal görüşlerini anlaşılır bir şekilde açıklamak ve eleştirilere cevap niteliğinde çok sayıda eser yayınlamışlardır (Bilir, 2022). Ancak Marx'ın sistemi SSCB'nin çöküşünden sonra gerçek anlamda uygulanmadığında bu çalışmada buna fazla yer verilmemiştir.

5. Keynesyen Krizden Çıkış Politikaları Ve Ekonomide Genel Denge Arayışları

Liberal ekonomi politikalarının temel kurucusu olarak kabul edilen Smith'in serbest piyasa ekonomi politikalarının karşı karşıya kaldığı konjonktürel sorunlara çözüm öneren iktisat politikaların başında Keynes'in geliştirdiği müdahaleci ekonomi politikaları gelmektedir (Keynes, 2018). Keynes'ten önce ekonomide daha çok arz odaklı bir yaklaşım hakimdi. Buna göre

daha fazla üretim daha fazla gelir ve servet demektir (Hauser, 2012). Ancak özellikle 1929 Buhranı üretim yeterli olmadığı, her şeyden önce üretilen mal ve hizmetlerin talep edilebilmesi yani tüketicinin satın alabilme gücünün olması gerektiği görülmüştür (Alada, 1992). Bu çerçevede üretilen mal ve hizmetlerin tüketilmesi için arz ve talep arasında bir denge unsurunun sağlanması ve devletin devreye girerek buna destek vermesi öngörülmüştür. Bu açıdan talep odaklı yaklaşımlar önem kazanmıştır (Kahya Aydın, 2023). Nitekim talep odaklı ekonomi politikası Keynes tarafından kurulmuştur ve devletin istihdamı teşvik etme ve ekonomiyi kontrol etme konusunda aktif bir rol oynamasına dayanmaktadır. Burada önemli olan ekonomide talebin sürekliliğini sağlamaktır. Bunun için de ücretlerin en az verimlilik kadar artması gerekiyor (Duménil ve Lévy, 2001).

Nitekim bu yönde bir yaklaşımı benimseyen Henry Ford talep endişesinden dolayı ücretlerin artırılmasını savundu. Ona göre "Arabalar araba satın almaz". Bu yüzden ücretler artırılarak alım gücü yükseltilmedi böylece ekonomideki mal ve hizmet sirkülasyonu hane halkı ile firma arasında devridaim yaparak süreklilik kazanmalıdır. Böylece özel tüketimin ve yatırımın azalması durumunda devletin yatırım programları ve istihdam yoğun önlemler yoluyla müdahale etmesi gereği ön plana çıkmaktadır (Cerny, 2020). Bu ek talep, şirketlerin daha fazla yatırım yapması, istihdamın artması ve özel talebin artması anlamına gelmektedir. Bu politikanın bir gereği olarak merkez bankası kriz zamanlarında faiz oranlarını düşürerek ve para arzını artırarak ekonomik toparlanmayı desteklemeye dayanmaktadır (Murray, 2000). Ayrıca arz odaklı ve talep odaklı ekonomi politikası arasındaki temel ayırt edici özellik, ücretlerin öneminin değerlendirilmesidir. Arz yönlü yaklaşımlar, ücretleri özellikle kriz zamanlarında azaltılması gereken külfetli bir maliyet faktörü olarak görüyor. Buna karşılık talep odaklı yaklaşımlar ise ücretleri, bir ekonomide belirleyici talep faktörü olarak ele alıyor (Duroy, 2016).

Keynes'in liberal ekonomik politik uygulamalarına katkısı devrim niteliğindedir. Nitekim Smith'in serbest piyasa ekonomi politikası Keynes'ten sonra güçlenerek daha çok uygulama alanı bulmuştur. Çünkü Keynes'e göre zaman zaman nükseden ekonomik krizler serbest piyasa ekonomik politikalarının bir başarısızlığı değil normal sürecin bir parçası olarak ele alınmalıdır (Tanyeri, 1994). Keynes ekonominin sürekli dengede olması rasyonel olmadığı gibi krizlerin de ekonomik sistemin çöküşü anlamına gelmediğini kanıtlamıştır. Keynesyen ekonomi politikası bu açıdan devletin ekonomiyi aktif müdahale yoluyla, başarısız olduğu veya istenmeyen ekonomik veya sosyal sonuçlara yol açtığı durumlarda piyasa faaliyetini destekleyebilir düşüncesine dayanmaktadır (Hansen, 1953). Bu teoriye göre sosyal piyasa ekonomisine devlet müdahalesi piyasa güvenliği açısından kaçınılmazdır. Devlet böylece piyasa ekonomisinin aksamadan devam etmesini sağlamak açısından önemli bir görev üstlenmektedir (Gordon, 1990). Hatta günümüzdeki iklim krizi, azalan kaynaklar ve çevre kirliliği değişimi gerektirmekle beraber, bu değişim ancak liberal ekonomi politikaları çerçevesinde mümkün olacağı görüşü ağırlık kazanmaktadır. Bu amaçla şirketlerin ve bankaların sürdürülebilirliğe ve sosyal sorumluluğa öncelik vermesi yasaların israfı durdurması ve altyapıyı çağdaşlaştırması çözüm olarak görülmektedir. Kısacası krizi aşmak için yine serbest piyasa ajanları görev düşmektedir (Kazymova, 2014).

6. Günümüzde İktisat Politika Yaklaşımları

İklim krizi, azalan kaynaklar ve çevre kirliliği gibi sorunlar günümüzün ön plana çıkan sorunların başından gelmektedir. Ayrıca günümüzde ülkeler az gelişmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke gruplarında ayrılarak iktisat politikaları uygulamaktadır. Böylece az gelişmiş veya geri kalmış bir ülkede liberal iktisat başarısızlık sorunundan çok o ülkede siyasi yönetimin ve dış dünyanın sömürgecilik gibi hegemonik nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Gelişmiş ülkeler açısından ise serbest piyasası uyguladıkları için liberal ekonomi en iyi çözüm olarak görülmektedir. Öte yandan 1929 Büyük Buhranından günümüzde kadar devam eden süreçte Smith ve Marx'ın teorilerine alternatif olarak Keynesyen krizden çıkış politikaları çerçevesinde ekonomide genel denge arayışları sürmektedir (Herr ve Gündüz, 2016). Özellikle SSCB'nin yıkılmasından sonra hız kazanan küreselleşme sürecinde neoliberal ve neoklasik ana akım muhalifleri Marx yerine daha çok Keynes'in fikirleri etrafında birleştiler. Keynes'in bakış açıları bu açıdan serbest piyasa kırılabilirliği ve sosyalist sistemin işlevsel olarak önemini yitirmesi bağlamında önem kazanmaktadır (Krier, 2009). Bu perspektiften bakıldığında, sürekli tekrarlanan ekonomik krizler,

ekonomi politikasında neoklasik, neoliberal, arz teorisi, monetarist yaklaşımlar arasındaki yanlış politika uygulamalarından kaynaklanmaktadır ve bu krizlerden çıkış yolu olarak Keynesyen politika bir araç olarak görülebilmektedir (Screpanti ve Zamagni, 2005)

Esas itibarıyla 1929 Buhranından günümüze kadar uygulanan Keynesyen politikalar ekonomik krizleri önlemek yerine kriz anında normalleşme açısından başvurulmuş bir acil durum politikası olarak değerlendirilebilir. Kısacası Keynesyen ekonomi politikası krizleri önlemek yerine krizden çıkış için alternatifler sunmaktadır ve bu yüzden süreklilik arz eden bir uygulama alanı bulmaktadır (Housel, 2022). Gerçekten de Keynesyen politikalara rağmen döngüsel dalgalanmalar ekonomik gerçekliğin bir parçası olarak devam etmekte ve yeniden yapılanma döneminin sona ermesiyle birlikte yeniden açıkça görünür hale gelmektedir. Keynesyen teoride yapısal değişim ve yeniden tahsis, piyasanın temizlenmesi olarak görüldüğünde ahlaki ve etik açıdan sorgulanmaya muhtaçtır. Yani ekonominin zayıf halkalarının iflası ve kemer sıkma politikalarıyla gelir dağılımı dengesinin düşük gelirli birey ve şirketler aleyhinde yeniden düzenlenmesi ahlaki ve normatif açıdan sorunlu alan olarak görülebilir (O'Hara, 2002). Elbette ekonomi politikasındaki stratejik değişimin izi yalnızca çarvırçı kapitalizmin değişen koşullarına dayandırılmaz. İdeolojik ve uzun vadeli stratejik değerlendirmeler de bunda rol oynamış olabilir. Bu koşullar altında Keynesçi ve toplumsal açıdan reforme edilmiş bir kapitalizmin yolunu izlemeye devam etmesi veya bu yönde regüle edilerek sürmesi "Laissez Faire" ekonomik anlayışının işlemediğini göstermektedir. Böylece Keynesyen ekonomik model normatif ekonomik anlayış ile pozitif ekonomik anlayış arasında bir orta yol politikası olarak değerlendirilebilir (Özdemir, 2017).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Varsayımsal olarak hane halkı akıl ve us sahibi bireylerden meydana gelmesine rağmen küresel bazda iktisadi kararlar hane halkının ve diğer ekonomik ajanların özgür öngörülerini ve kararlarını yerine güçlü oluşumların etki alanlarında kalarak rasyonel olmayan veya çıkarlarına zıt kararlar verebilirler. Bu çerçevede bakıldığında 21. Yüzyılda Smith ve Keynes'in görüşlerine dayalı küresel bir piyasa ekonomisi politikası hüküm sürmektedir. Bu politikalar özellikle ABD, ABD, Kanada gibi batılı gelişmiş devletlerde uygulanmaktadır. Öte yandan her ne kadar resmi olarak kromitimizle yönetildiği söylenen Çin Halk Cumhuriyeti hem dünyanın en büyük üretim ve tüketim potansiyeline sahip bir ülke olarak Marksist bir ekonomi politika yerine kendisine has bir serbest piyasa ekonomisi politikası izlemektedir.

Smith ve Marx'ın teorileri günümüz koşullarında yenilenmeye ve koşul ve ihtiyaçlarına göre yeniden değerlendirilmelidir. Her şeyden önce piyasanın, piyasa ekonomisinin toplumda daha fazla itibara ve kabule ihtiyacı vardır. Bu, ahlaki eğitimin geniş bir kurumsal sorumluluk üstlenmesini gerektirir. Teşvik sağlayan kurallar olarak kurumlar, ahlaki davranışın pragmatik anahtarıdır. Uzun vadeli sağduyulu değerlendirmeleri harekete geçirenler onlardır, çünkü ahlaki eylemlere ilişkin kurallara uymak, aktöre ahlaki olmayan eylemlere göre daha büyük avantajlar sağlar. Piyasa ahlakının yarattığı avantaj, karşılıklı davranışsal beklentilerin istikrarı ve güvenilirliğidir. Bu, ahlaki iyi bir yatırım haline getirir. Düzenleyici ekonomi anlamında ahlaki davranmaya değer.

Ekonomik politikalarının ve uluslararası sermaye piyasalarının salt kâr güdüsü yerine günümüzün temel sorunu olan kaynakların hızla azalması, doğanın tahribi ve çevresel sorunların çözümünü de göz önünde bulundurmaları önem arz etmektedir. Kamu burada Keynes'in ifade ettiği gibi ekonomik krize ve bozulan dengelelere gerektiğinde müdahale etmelidir. Ancak bu müdahale sadece ekonomik düzenlemeyle sınırlı kalmamalıdır. Aynı zamanda çevre, gelir dengesi, kaynakların ve üretimin sürdürülebilir ve yenilenebilir bir şekilde üretilmesi noktasında da etkin rol oynamalıdır. Ekonomi politikası, çağın zorluklarını ele almalı ve refahı sürdürülebilir bir şekilde korumalı ve yenilemelidir. Sosyal piyasa ekonomisinin ilk zamanlarında olduğu gibi bugün de girişimcilik ve girişimcilik ruhu rağbet görmektedir. Özellikle gerekli değişiklikler için gerekli özgürlüğün yaratılabilmesi için bürokrasinin kapsamının ve karmaşıklığının azaltılması hem şirketler açısından hem de çevik ve yetenekli bir devlet anlamında önemlidir. Teknolojik ilerleme ve yenilik, üretkenlik artışının temel ön

koşullarıdır. Bu nedenle araştırma ve geliştirme güçlendirilmeli ve aynı zamanda bir bütün olarak toplumun ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir. Ayrıca, özellikle demografik değişimin ve çoklu zorlukların yaşandığı dönemlerde motivasyonun güçlendirilmesi ve refaha adil katılımın sağlanması önemlidir.

Sosyal-ekolojik piyasa ekonomisi modeli, net bir gelecek yönelimi gerektirir. Ekonomik düzen gelecek nesillerin çıkarlarını korumalıdır. Bu, kamu borcunun sınırlandırılmasının yanı sıra eğitime ve kamu altyapısına yeterli yatırım yapılmasını da gerektiriyor. Temel çevresel varlıkların korunmasının daha sistematik ve güvenilir bir şekilde dikkate alınması önemlidir. Bu öncelikle refah ve ilerlemenin daha geniş ve sürdürülebilirlik odaklı bir değerlendirmesini gerektirir. Sonuç itibarıyla bilim dalları birbirlerini destekleyen, birbirlerinden ilham alan ortak bir bakış açısına sahiptir. İktisat biliminin ise bu bağlamda nihai hedefi hane halkının refah seviyesini yükseltmek için gerekli olan kaynakları temin etmede, bu kaynakları optimal bir şekilde değerlendirmede ve kaynak dağılımını maksimum fayda ve verimlilik çerçevesinde yönetebilmede ekonomik ajanları doğru yönlendirmektir. Bu çerçevede temel fonksiyonları mal ve hizmetleri hane halkının talebine göre sunan kurum ve kuruluşların işlevsel olarak verimlilik ve etkinlik ilkelerine göre yönlendirilmesi önem kazanmaktadır. Bu açıdan etkin bir ekonomik bakış açısının geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu durum kümülatif olarak bir ülkenin ekonomik büyüme derecesini şekillendirdiğinde etkin bir ekonomi yönetimi olmadan kıt kaynakların optimal kullanımı mümkün olmayacaktır. Ancak kaynakların kıt olması ve ihtiyaçların doyumsuzluk derecesinde sınırsız olması bu kaynakların dağılımında ahlaki, inançsal, ideolojik ve sosyopsikolojik neden ve sonuçları ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda bazı toplumlar ve bireyler diğerlerinden daha çok kaynağa sahip olabilmektedir. Bu durum kaynak dağılımının adaleti, optimal dağılım sorununu beraberinde getirmektedir. Ceteris paribus ekonomi ahlaki ve etiği çerçevesinde ideal olarak olması gereken ile kaynakları kendi lehine akümüle eden gücün izlediği politika arasındaki ilişki hane halkının tüm iyi niyet çabalarına ve tam zamanlı çalışmasına rağmen farklı sonuçlar doğurmaktadır. Sonuç itibarıyla de jure olarak tanımlanabilecek ekonomik kurallar, toplumsal ve ahlaki normlar de facto olarak sahip olunan siyasi, askeri ve hegemonyan güç dengesine göre per se şekillenmektedir.

KAYNAKÇA

Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty*. Profile Books.

Alada, A. D. (1992). Keynes’de belirsizlik üzerine düşünceler. *İktisat Dergisi*, (325).

Alpago, H. (2024). *Robot X*. KDY.

Alpago, H. (2018). *İktisadi düşünce tarihi*. Çizgi Kitapevi.

Alpago, H. (2022a). *Kesin dönüş*. KDY.

Alpago, H. (2022b). *Kadrosuz öğretmen*. KDY.

Alpago, H. (2024). Ekonomik sorunların nöroekonomik, ahlaki boyutu ve edebiyatta yansımaları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (42), 172–191.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.13975292>

Alpago, H., & Çetin, S. (2024). Hane halkının ekonomik ve sosyal sistemlerdeki yeri ve önemi. *Premium E-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, 8(41), 618–622.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11117332>

- Ayran Cihan, K., & Sandalcılar, A. R. (2021). Serbest ticaret anlaşmalarının Türk dış ticaretine etkileri. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (33), 37–52. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.987316>
- Aydın, Y., & Araman, S. (2018). Konjonktür ve kriz teorileri: Marx, Keynes ve Schumpeter. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 45–67.
- Bayar, İ. (2022). Ekonomik karmaşıklık indeksi ve ekonomik büyüme: Cıvets ülkelerinden ampirik kanıtlar. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (36), 237–251. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1052678>
- Barro, R. J. (1974). Are government bonds net wealth? *Journal of Political Economy*, 82.
- Bilir, H. (2022). Post-Marksizm'in Marksist iktisat eleştirisi. *Politik Ekonomik Kuram*, 6(2), 304–329. <https://doi.org/10.30586/pek.1188157>
- Buchanan, J. M. (2008). Let us understand Adam Smith. *Journal of the History of Economic Thought*, 30(1), 21–28.
- Cerny, P. G. (2020). The paradox of neoliberal hegemony in twenty-first-century world politics. In B. Martill & S. Schindler (Eds.), *Theory as ideology in international relations: The politics of knowledge* (pp. 78–103). Routledge.
- Çiçek, M. (2016). Çin-ABD rekabetinde gelişen AB-Çin ilişkileri. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 2(2), 1–40. <https://doi.org/10.16954/bacad.74261>
- Clark, J. B. (1899). *Distribution and wealth*. London.
- Çoban, M., Gökdeniz, A., Aydın, E., & Turan, O. (2022). Fed ve TCMB politika davranışlarının karşılaştırılması. *Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 59–74.
- Duménil, G., & Lévy, D. (2001). Costs and benefits of neoliberalism: A class analysis. *Review of International Political Economy*, 8(4), 578–607.
- Duroy, Q. (2016). Thinking like a trader: The impact of neoliberal doctrine on habits of thought. *Journal of Economic Issues*, 50(2), 603–610.
- Gordon, R. J. (1990). What is new Keynesian economics? *Journal of Economic Literature*, 28.
- Hansen, A. H. (1953). *A guide to Keynes*. New York.
- Herr, H., & Gündüz, Ü. (2016). Keynes ve Keynes'i yorumlayanlar. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 3(6), 103–124.
- Hayek, F. A. (1939). *Prices, interest and investment*. George Routledge and Sons Ltd.
- Hauser, K. (2012). The role of a capital market in a market economy. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (22), 201–212.
- Housel, M. (2022). *Paranın psikolojisi* (C. Feyyat, Çev., 5. Baskı). Scala Yayınları.

- Ivanova, M. N. (2012). Marx, Minsky, and the Great Recession. *Review of Radical Political Economics*, 45(1), 59–75.
- Jespersen, J. (2009). *Macroeconomic methodology: A post-Keynesian perspective*. Edward Elgar.
- Kazymova, T. S. (2014). Роль государства в реализации национальной инновационной деятельности [The state's role in the implementation of the national innovation reform]. (*The State's Role in the Implementation of the National Innovation Reform*), 4(64), 6–10.
- Keynes, J. M. (2018). *The general theory of employment, interest and money*. Cambridge: Palgrave Macmillan.
- Klein, N. (2014). *This changes everything: Capitalism vs. the climate*. Allen Lane.
- Krier, D. (2009). Finance capital, neo-liberalism and critical institutionalism. *Critical Sociology*, 35(3), 395–416.
- Kahya Aydın, P. (2023). Quo vadis neoliberalism: A carefrontation of Veblen, Keynes, and Marx. *Fiscaoeconomia*, 7(1), 724–736. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1172538>
- Luxembourg, R. (1972). *The accumulation of capital: An anti-critique*. Monthly Review Press.
- Marx, K. (1887). *Capital: A critique of political economy*. Progress Publishers.
- Murray, P. (2000). Marx's “truly social” labour theory of value: Part I, abstract, labour in Marxian value theory. *Historical Materialism*, 6(1), 27–66.
- Minsky, H. M. (1977). A theory of systemic fragility. In E. I. Altman & A. W. Sametz (Eds.), *Financial crises* (pp. 138–152). Wiley.
- Özdemir, O. (2017). The bilateral relationship between the dynamics of economic crises in capitalism and the role of the financial sector. *Florya Chronicles of Political Economy*, 3(1), 131–162.
- Özekicioğlu, H., Savrul, B. K., & Kılıç, C. (2014). Çin’de yapısal değişim ve Çin ekonomisinin küresel pazarda rekabet edebilirliği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 56–76.
- O’Hara, P. (2002). The contemporary relevance of Thorstein Veblen’s institutional-evolutionary political economy. *History of Economics Review*, 35, 78–103.
- Screpanti, E., & Zamagni, S. (2005). *An outline of the history of economic thought*. Oxford University Press.
- Sarıçoban, K. (2012). Avusturya iktisat okulu, temsilcileri ve metodolojik ilkeleri. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 157–165.
- Schumpeter, J. A. (2003). *Capitalism, socialism and democracy* (1943). Routledge.

Snowden, B., & Vane, H. R. (2005). *Modern macroeconomics: Its origins, development and current state*. Edward Elgar.

Stiglitz, J. E. (1988). *Economics of the public sector*. W. W. Norton & Company.

Tanyeri, İ. (1994). Keynes’de faiz oranı, sermayenin marjinal etkinliği yatırım analizi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12, 33–50.

Yay, T. (2010). The role of the state in Adam Smith’s thought system and modern public finance theory: A comparative evaluation. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 2(2), 87–94.

Yaldır, H., & Üner, A. (2009). Bilimsel ilerleme ve metod kavramı üzerine Karl Popper ve Thomas Kuhn. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (4), 56–71.

EXTENDED ABSTRACT**GENİŞLETİLMİŞ ÖZET****THE IMPACT OF ECONOMIC POLICIES ON ETHICS AND POLITICS**

Hypothetically, although households consist of rational and intelligent individuals, economic decisions on a global basis may remain in the sphere of influence of powerful formations instead of the free foresight and decisions of households and other economic agents and may make decisions that are irrational or contrary to their interests. When viewed within this framework, a global market economy policy based on the views of Smith and Keynes prevails in the 21st century. These policies are especially implemented in western developed countries such as the USA, USA, and Canada. On the other hand, the People's Republic of China, which is said to be officially governed by our chromite, is pursuing a free market economy policy of its own instead of a Marxist economic policy as a country with the world's largest production and consumption potential. The theories of Smith and Marx should be renewed in today's conditions and re-evaluated according to conditions and needs. First of all, the market, the market economy needs more prestige and acceptance in society. This requires moral education to assume a broad institutional responsibility. Institutions as rules that provide incentives are the pragmatic key to moral behavior. They are the ones that motivate long-term, prudent considerations, because following rules for moral actions gives the actor greater advantages than for immoral actions. The advantage created by market morality is the stability and reliability of mutual behavioral expectations. This makes morality a good investment. In the sense of regulatory economics, it is worth acting morally.

For a country, region or society to reach a prosperous level economically and to integrate with the outside world globally, it depends on having an effective, competitive and sustainable macroeconomic policy and using it correctly. When viewed within this framework, economic policies are classified as positive and normative in classical economics. While positive economics is based on economic policies that are followed according to purely economic motives based on input and output calculations such as profit, loss, cost, income, and expense, the normative economics perspective addresses the impact of ethics, beliefs, and sociocultural values on economic decision-making processes. In addition, economic decisions gain applicability according to their levels of realism and accuracy. When viewed within this framework, economic policies are ultimately based on the accurate and effective evaluation of scarce resources against endless needs in the light of available data. Economic policies also require decision-makers to consider the ethical and political consequences of the decisions they make. Indeed, throughout the history of economics, economic theories have tried to guide political processes that play an active role in scarce resource management with the theories they put forward. Smith, Marx, Keynes, and social scientists who follow them have formulated in various studies how a country, society, or company should follow in creating and managing economic resources. In this context, while Smith proposed a liberal policy, Marx defended a centralized economic system controlled by the working class. This study analyzes the effects of economic policies on politics and administration according to economic and moral values.

From a macroeconomic perspective, any economic management approach that targets the welfare of a country, society, institution, family or household does not consist solely of profit, loss, cost and activities indexed to these. First of all, it is of great importance to correctly analyze the economic behaviors of communities, firms and households formed by people as social beings from a multidisciplinary perspective. An approach in this vein can manage economic growth expectations, payment systems, recession and cyclical fluctuation periods within the framework of adaptive expectations at a sustainable level of effectiveness. When the subject is examined in terms of the history of economic thought, just as economic policies have an impact on ethics and politics, politics and ethics also have an impact on economic policies. This mutual interaction is a requirement of socioeconomic life and cyclical economic processes. In particular, the economic theories established by Karl Marx and Adam Smith on analytical foundations have brought about structural change and transformation in both economic perspectives and political thoughts. The views of these two social theorists brought concepts such as the West and the East, liberal and social, capitalist and socialist, free market and central government-directed market to economic theory. This also means that they pioneered radical and fundamental changes in socio-economic life. Indeed, the fact that Adam Smith is remembered as the founder of political economy and Karl Marx as the founder of socialism is a result of the change and transformation process created by their ideas.

KATKI ORANI BEYANI VE ÇIKAR ÇATIŞMASI BİLDİRİMİ

Sorumlu Yazar <i>Responsible/Corresponding Author</i>	HASAN ALPAGO			
Makalenin Başlığı <i>Title of Manuscript</i>	İKTİSADİ POLİTİKALARIN ETİK VE SİYASET ÜZERİNDEKİ ETKİSİ			
Tarih <i>Date</i>	25.12.2024			
Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme vb.) <i>Manuscript Type (Research Article, Review etc.)</i>	Araştırma Makalesi			
Yazarların Listesi / List of Authors				
<i>Sıra No</i>	Adı-Soyadı <i>Name - Surname</i>	Katkı Oranı <i>Author Contributions</i>	Çıkar Çatışması <i>Conflicts of Interest</i>	Destek ve Teşekkür (Varsa) <i>Support and Acknowledgment</i>
1	HASAN ALPAGO	%100	-	-